

ORTADOĞU'NUN KADİM MİRASI

Suriye, Filistin ve Batı Arabistan Tarihî Eserleri

AHMED CEMAL PAŞA

Yayına Hazırlayanlar

Nevzat Artuç

Abdurrahman Uzunaslın

TAKDİM

Cemal Paşa,¹ Şam'da bulunduğu yıllarda hem şehirin mimari açıdan gelişmesi, hem de bölgede azalmaya başlayan devlet otoritesini yeniden sağlamak amacıyla İttihad-ı İslam siyasetinin bir parçası olarak bölgedeki İslam eserlerinin restore edilmesi hususunda azami gayret göstermiştir. Bu doğrultuda Selahaddin Eyyûbî Türbesi ile Emevi Câmii'nin etrafının temizlenmesi, Süleymaniye Tekkesi ile Selimiye Medresesi'nin yenilenmesi ve Şam'da Cemal Paşa Bulvarı'nın inşaaı gibi çok sayıda projeyi hayata geçirmiştir. Bu hususta Cemal Paşa'nın mimari danışmanı Enver Paşa tarafından Şam'a gönderilen İsviçreli Profesör Maximillian Zürcher olmuştur. Şehircilik çalışmalarındaki başarısının ardından Cemal Paşa'nın ilgisi bölgedeki arkeolojik eserlere kaymıştır. Bu noktada bölgedeki Alman bilimadamlarının etkisi asla gözardı edilmemelidir. Cemal Paşa'nın arzusuna şahitlik eden Almanya'nın Şam Konsolosu Loytvet Hardegg, yapılacak bu tarz çalışma için en uygun ismin Alman orudusu adına Suriye'de görev yapan bilim heyetinin başkanı Theodor Wiegand olduğunu ifade etmiştir. Nitekim Hardegg'e göre Wiegand, bu iş için biçilmiş kaftandı. Konsolosun önerisini dikkate alan Cemal Paşa, Theodor Wiegand ile 1 Kasım 1916'da bir görüşme yapmış ve bölgedeki eski eserleri bir gözetim altına almak arzusunda olduğunu ifade etmiştir. Cemal Paşa'nın düşüncelerini çok iyi anlayan ve bölge üzerine yapılacak kapsamlı bir arkeolojik

¹ Cemal Paşa hakkında geniş bilgi için bkz. Nevzat Artuç, *Cemal Paşa*, TTK Yayınları, Ankara 2019.

çalışmanın öneminin farkında olan Wiegand olumlu bir tavır sergilemiştir. Karşılıklı anlayış üzerine Wiegand'ı Suriye-Filistin Antik Eserleri Genel Müfettişi ve Suriye- Filistin Alman-Türk Eserleri Koruma birimi başkanı olarak görevlendirmiştir.² Aynı zamanda Berlin Eski Eserler Müzesi Müdürü olan Wiegand, vakit kaybetmeden çalışmalara başlamıştır. *Alte Denkmäler Aus Syrien, Palästina Und Westarabien-Suriye, Filistin ve Garbi Arabistan Âbidât-ı Atıkası* başlıklı eser, yaklaşık iki yıl süren uzun ve yorucu çalışmanın ardından tamamlanmıştır. Söz konusu eser, 1918 yılında Berlin'de basılmıştır. Kitabın kapağında, IV. Ordu-yı Osmanî Kumandanı ve Bahriye Nazırı Ahmed Cemal Paşa'nın emriyle, Georg Reimer tarafından neşredildiği yazılmaktadır. Cemal Paşa Hatıralar'ında bu eserin hazırlanması ve basımıyla ilgili şunları söylemiştir:

...Profesör Wiegand, IV. Ordu Eski Eserler Müşaviri namıyla maiyetime geldi. Bu zat Suriye ve Filistin'in eski eserleri hakkında birçok tetkiklerde bulundu. Bu tetkikler neticesinde bir eski eserler albümü vücuda getirdi ki, bilahare ordudan verdiğim para ile bu albüm Almanya'da basıldı. Bundan birkaç ay evvel neşredilen albüm, Avrupa irfan âleminde pek ziyade rağbete mahzar oldu. Birçok gazeteler, albüm hakkında takdirkâr makaleler yazdılar.³

Cemal Paşa, eseri ancak ülkeyi terk edip İsviçre'nin Klosters kasabasında yaşamaya başladığı sırada temin etmiş olmalıdır. Zira eserin bir nüshasını, 28 Eylül 1919 tarihini not düşerek İsviçreli Prof Maximillian Zürcher için imzalamış ve bizzat kendi el yazısıyla Fransızca olarak şu notu kaleme almıştır: “Ciddi bir emek sonucunda hazırlanmış olan bu çalışmayı sevgili arkadaşım M. Zürcher'e hediye ediyorum.”⁴

² Hans Theunissen, “War and Propaganda and Architecture”, *Jihad and Islam in World War I*, Edited by: E. J. Zürcher, Leiden 2016, s. 223-226.

³ Cemal Paşa, *Hatıralar*, (Yay. Haz. Behçet Cemal) İstanbul 1959, s. 330-331.

⁴ Zürcher'e hediye edilen kitab, Erik Jan Zürcher'in özel kütüphanesinde bulunmaktadır. Alman araştırmacı Hans Theunissen ilgili makalesinde, Erik Jan

Kırmızı renkli bir ciltle kaplanmış olan kitap, 34x24 cm ebadındadır. Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi'nde A-III/7025 numarasıyla mevcuttur. Giriş kısmında *İfade-i Merâm* (Cemal Paşa'nın önsözü) ve kitap içinde yer alan tarihî eserlerin listesi bulunmaktadır. Diğer bölümlerde Suriye, Filistin, Batı Arabistan ve Antakya'da yer alan 100 tarihî eser hakkında, Türkçe ve Almanca olarak, fotoğraflarıyla birlikte bilgi verilmiştir. Ernst Herzfeld, Dr. Karl Wulzinger, Larsson ve M. Sobernheim gibi dönemin önemli bilimadamları tarafından çekilen fotoğraflar siyah beyazdır ve eserle ilgili verilen bilgilerden sonra tam sayfa üzerine basılmıştır. Kitabın resim dışındaki sayfaları ikiye bölünmüştür. Eserlerle ilgili üstte Osmanlı alfabesiyle Türkçe, altta ise Almanca açıklamalara yer verilmiştir. Almanca açıklamaların kim tarafından ve hangi tarihlerde Türkçeye çevildiği bilinmemektedir. Ayrıca yaptığımız incelemelerde kitabın bazı bölümlerinde Almanca nüsha ile Türkçe çevrisi arasında farklılıklar olduğunu tespit ettik. Böyle durumlarda Almanca çevirisini esas almayı uygun gördük. Çok nadir de olsa Almanca nüshada da hatalar gördük ve ilgili dipnotlarımızla bu durumu belirtmeye gayret gösterdik.

Eserin Türkçe çevirisinin dili oldukça ağırdır Cümlelerin daha rahat anlaşılabilmesi amacıyla günümüz Türkçesine uygun ifadeler kullanmak zorunda kaldık. Ayrıca eserin bazı bölümlerinde yer alan tarihî yanlışlıklar da tarafımızca düzeltilmiş ve gerekli açıklamalar ilgili dipnotlarda belirtilmiştir.

Eserde sık sık günümüzde ifadeleri geçmektedir. Burada ilgili tarihî eserlerin, 1917 ve 1918'deki durumları söz konusu edilmektedir. Bu nedenle eseri yayına hazırlarken *günümüzde* ifadesi yerine, *1917-1918* ibaresi kullanılmıştır.

Ortadoğu'nun Kadim Mirası/Suriye, Filistin ve Garbi Arabistan Âbidât-ı Atıkası, Cemal Paşa'nın tarihe, arkeolojiye olan ilgi ve

Zürcher'den aldığı izinle Cemal Paşa'nın imzasının ve Fransızca el yazısının bulunduğu bu tarihî vesikayı yayınlamıştır. Hans Theunissen, *a.g.m.*, s. 225.

merakının sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Nitekim eserin farklı yerlerinde bizzat Alman bilim adamları tarafından; Cemal Paşa'nın bölgedeki tarihî eserlere sahip çıktığı, eserlerin korunması amacıyla güvenlik tedbirleri aldırıldığı, çok sayıda eserin restore edilmesi için maddi ve manevi yardımlarda bulunduğu, antik kentlerdeki taşların bölge halkı tarafından ev inşasında kullanılmasına karşı çıktığı açıkça ifade edilmiştir. Ayrıca eserin giriş kısmında yer alan *İfade-i Merâm*'da Cemal Paşa'nın bölgedeki antik kentlere yerli-yabancı turistlerin ziyaretlerinin sağlanması amacıyla gerekli olan yol ve otel inşaatların bir an evvel tamamlanması şeklinde ifadeleri oldukça dikkat çekicidir. Bu durum askerî faaliyetlerinden çok imar-iskân projeleriyle dikkat çeken Cemal Paşa'nın turizmin önemini çok önceden kavramış bir devlet adamı olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır.

Eserde Birinci Dünya Savaşı devam ederken İngilizlerin her türlü ahlak ve savaş kurallarını hiçe sayarak Ortadoğu'daki önemli tarihî eserleri bombaladığı ifadelerine yer verilmektedir. İngilizlerin Çanakkale Savaşları sırasında Osmanlı yaralı askerlerinin bulunduğu hastaneleri bombaladığı bilinmektedir. Bu durum emperyalist düşüncenin amaca ulaşmak için her türlü gayrimeşru yola başvurabileceğini hiçbir tereddüde mahal bırakmadan ortaya koymaktadır.

Eserde bir diğer çarpıcı husus bölgede meydana gelen önemli depremler ve bu depremlerin tarihî eserler üzerindeki etkileridir. Yine II. Abdülhamid döneminde bölgede oluşturulan yeni köyler ve yerleşim alanlarından bahsedilmiş olması da dikkate değer bir başka husustur. Bu doğrultuda Suriye'de Cerş (Gerasa) kalıntıları yakınlarında yaklaşık 1500 kişilik bir Çerkes köyünün kurulduğu ifade edilmiştir.

Eserde Hristiyanlar, Yahudiler ve Müslümanlar tarafından kutsal kabul edilen tarihî eserler hakkında ayrıntılı bilgilere yer verilmektedir. Söz konusu kutsal eserler üzerinde yapılan eklemeler ve tadilatlar da açık bir şekilde ifade edilmiştir. Eser bu yönüyle Ortadoğu kültür

ve uygarlığı, eskiçağ tarihi, sanat tarihi ve arkeoloji ile ilgilenenler için vazgeçilmez bir başvuru kitabı niteliğindedir. Ayrıca Antakya ile ilgili altı resime yer verilmiş olması, eseri Anadolu tarihi için de önemli kılmaktadır.

Eserin ilgili bölümlerinde bahsedilen konuyla ilgili dönemin bilimsel yayınlarına atıfta bulunulmuştur. Bu sayede o tarihe kadar bölgeyle ilgili akademik çalışma yapan bilim adamlarının isim ve eserlerine de ulaşma imkânı elde edilmiştir. Ancak Alman arkeologlara ait söz konusu dipnotlar metin içerisinde dağınık bir şekilde verilmiştir. Bu durum karmaşaya neden olduğu gibi dipnotların algılanmasını da güçleştirmiştir. Çalışmamızda dipnotları metodolojik kurallar çerçevesinde yeniden ele alarak düzenledik. Bazı noktalarda ihtiyaç duyulan açıklamaları hazırlayanın notu (H.N) şeklinde kendi dipnotumuz olarak belirttik. Eserde zikredilen kaynakları metodolojik kurallar çerçevesinde düzenleyerek kitap sonunda bir bibliyografya oluşturduk. Ayrıca şahıs ve yer adlarından oluşan bir indeks hazırladık.

Eserde Alman İmparatoru II. Wilhelm'in bölgedeki arkeolojik eserlere yoğun bir ilgi duyduğu anlaşılmaktadır. Hatta satır aralarındaki ifadelerde bölgedeki arkeolojik kazı yapılması emrinin bizzat II. Wilhelm tarafından verildiği belirtilmektedir. Nitekim II. Wilhelm, eşyle birlikte geldiği Türkiye ziyareti sırasında Baalbek'te incelemelerde bulunmuştur.⁵

XX. yüzyıl başlarında Almanların arkeoloji alanında önemli mesafeler kat ettiği görülmektedir. Bölgedeki tarihî eserlerin belirlenmesi, bu eserlerle ilgili ayrıntılı bilgilere yer verilmesi, eserlerin fotoğraflarının çekilmesi Alman bilim adamları tarafından gerçekleştirilmiştir. Bunlar arasında T. Wiegand, Ernst Herzfeld, Karl Wulzinger, Larsson ve M. Sobernheim zikredilmeye değerdir.

⁵ Bu hususta 69 ve 74. resimlere bakılabilir.

Ortadoğu'nun Kadim Mirası/Suriye, Filistin ve Garbi Arabistan Âbidât-ı Atıkası, Birinci Dünya Savaşı'nda müttefikimiz olan Almanya'nın tarihî eserlerimize olan ilgisinin yanı sıra, savaş sonrası niyetleri hakkında da ipuçları vermektedir. Nitekim söz konusu eserin hazırlanmasında görev alan Alman bilim adamları Ortadoğu dışında Anadolu'da özellikle Hattuşa, Bergama, Didyma ve Miletos'da da arkeolojik kazılar yapmışlardır. Nitekim Cemal Paşa, eserin önsözünde Ortadoğu dışında Anadolu'nun da çok zengin bir kültür ve uygarlığa sahip olduğunu vurgulamıştır. Bu durumda onun, benzer bir çalışmayı Anadolu için yaptırmak isteyeceği aşikârdır. Ancak Almanların konuyla ilgili Cemal Paşa'ya ya da diğer İttihatçı liderlere bilgi verip vermedikleri, bir başka ifadeyle Anadolu için *Ortadoğu'nun Kadim Mirası/Suriye, Filistin ve Garbi Arabistan Âbidât-ı Atıkası* gibi bir eser hazırlayıp hazırlamadıkları konusunda kesin bilgilere sahip değiliz.

Ortadoğu'nun Kadim Mirası/Suriye, Filistin ve Garbi Arabistan Âbidât-ı Atıkası, Osmanlı Devleti'nin arkeolojik çalışmalar konusunda çok gerilerde olduğu, yeterli bilim adamlarına sahip olmadığı gerçeğini ortaya çıkartmaktadır. Bu çarpıcı durum Anadolu ve Ortadoğu'da büyük çaplı tarihî eser kaçakçılığının yaşanmış olduğu iddialarını güçlendirmektedir.⁶

Ortadoğu'nun Kadim Mirası/Suriye, Filistin ve Garbi Arabistan Âbidât-ı Atıkası, İttihat ve Terakki'nin kültür politikaları hakkında ipucu niteliğinde olup, bu alanda yapılacak yeni akademik çalışmalarla ışık tutacaktır. Ayrıca söz konusu eserin okunup anlaşılmasıyla

⁶ Mesela bu eserin hazırlanmasında görev alan Alman arkeologlar, 1915 yılında Hititlerin başkenti Hattuşa'da yapmış oldukları kazılarda *Boğazköy Sfenksi*'ni bulmuşlardı. Bu eşsiz tarihî eser, o yıllarda restore edilmek bahanesiyle Almanya'ya götürülerek Berlin'de bulunan *Pergamon Museum*'da sergilenmiş, bir daha da iade edilmemişti. 2011 yılında dönemin Kültür Bakanı Ertuğrul Günay'ın yoğun çabaları sonucunda söz konusu eser Türkiye'ye iade edilmiştir. *Sabah*, 27 Temmuz 2011, s. 5. Theodor Wiegand Bergama, Didim ve Milet'te de kazılar yapmış, ele geçirdiği eserlerin önemli bir kısmını Almanya'ya götürerek Berlin'deki *Pergamon Museum*'da sergilemiştir.

birlikte tarihî eserlere sahip çıkan, bu konudaki çalışmalarını yürekten destekleyen ve turizmin önemini daha o yıllardan kavrayarak bölgeye yol ve otel gibi yatırımlar yapmak isteyen farklı bir Cemal Paşa portresi karşımıza çıkmaktadır. Bu farklılığı daha önce Cemal Paşa isimli biyografi çalışmamızda ortaya koymaya çalışmıştık. Bu eser haklılığını destekler mahiyettedir ve hiç şüphesiz Cemal Paşa'ya olan ilgiyi daha da artıracaktır. Öte yandan İttihatçıların imparatorluğun arkeolojik zenginliklerine ve kültürel mirasına olan ilgi ve merakı bu eserle sınırlı olmamıştır. Nitekim Osmanlı donanmasının Beyrut'u ziyareti şerefine bir hatıra olmak üzere Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti Beyrut Kulübü tarafından küçük çaplı bir albüm hazırlanmıştır. Albümde Baalbek'deki eski çağ eserleriyle ilgili toplam 32 resim yer almaktadır. Resimlere ait tablo listesi Fransızca olarak kaleme alınmıştır. Yine resimlerin altında yer alan tanıtım yazıları da Fransızca ve İngilizce olarak hazırlanmıştır. Albüm 18 Eylül 1911'de, aşağıdaki cümlelerle İttihat ve Terakki Cemiyeti Reisliği'ne seçilmiş olan Talat Bey'e ithaf edilmiştir: "Mucib-i Nur ve saadet ve mâ-bi-hil-hayât ve iftihar-ı millet olan Talat Beyefendi hazretlerine yadigâr olmak üzere takdim kılındı."⁷ Albümdeki Baalbek resimleri, *Ortadoğu'nun Kadim Mirası/Suriye, Filistin ve Garbi Arabistan Âbidât-ı Atıkası*'nda yer alan 9 adet resimden tamamen farklıdır. İttihatçı kadroların imparatorluk coğrafyasında benzer çalışmalar yaptırmış olma ihtimali oldukça yüksektir. Şu an erişebildiğimiz her iki eser Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş döneminde bile geçmişin tarihî zenginliklerine, kültürel değerlerine ve Batı'daki akademik çalışmalara kayıtsız kalmadıklarının somut bir ispatı niteliğindedir. Bu durum son dönem Osmanlı tarihi ve İttihatçılarla ilgili olumsuz bakış açılarının değişimine katkıda bulunacaktır.

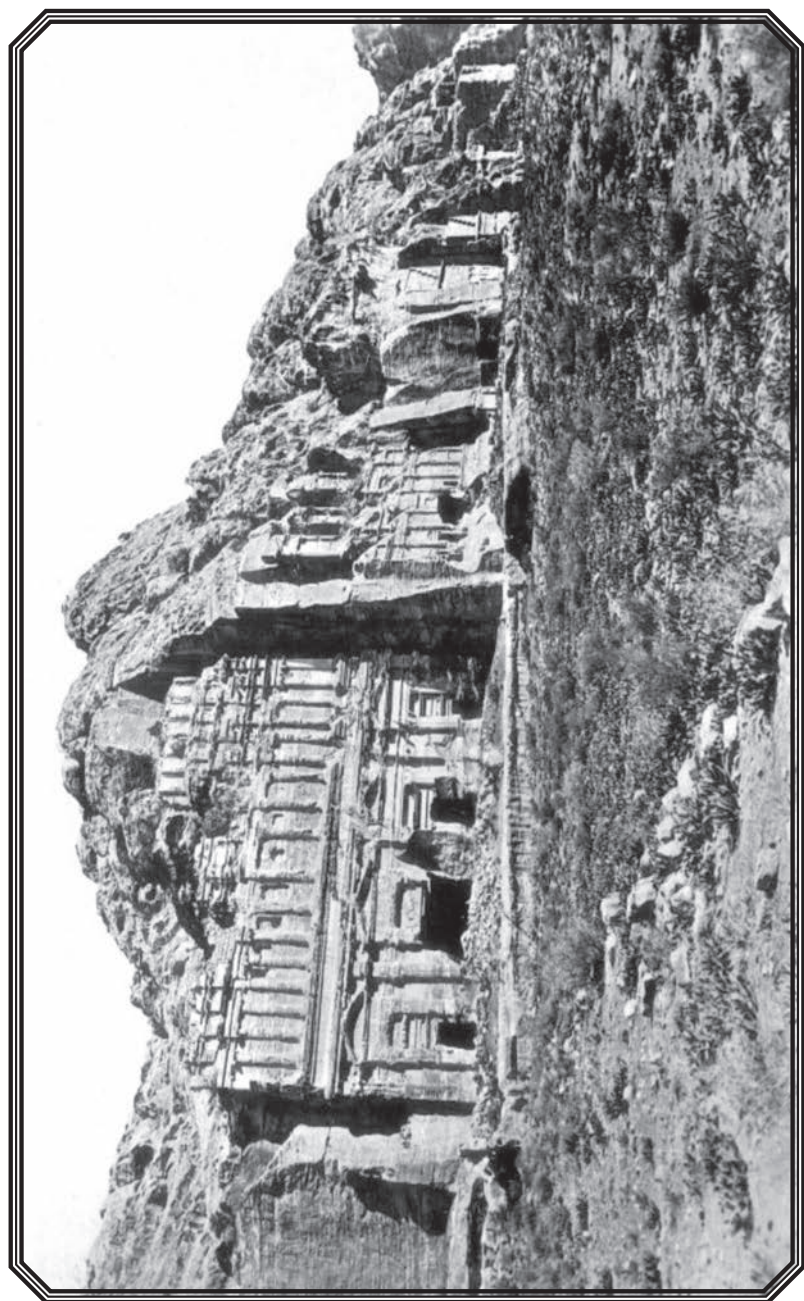
Ortadoğu'nun Kadim Mirası/Suriye, Filistin ve Garbi Arabistan Âbidât-ı Atıkası, 2012 yılında *Suriye Filistin ve Batı Arabistan Eski*

⁷ Söz konusu eser İBB Taksim Atatürk Kitaplığı'nda 722.6 YAS 1327/163 yer numarasında mevcuttur.

Resim-6. Petra'da Musa Vadisi İçerisindeki Kayalık Mezarlıklar Topluluğu (Larsson'un Çekimi)

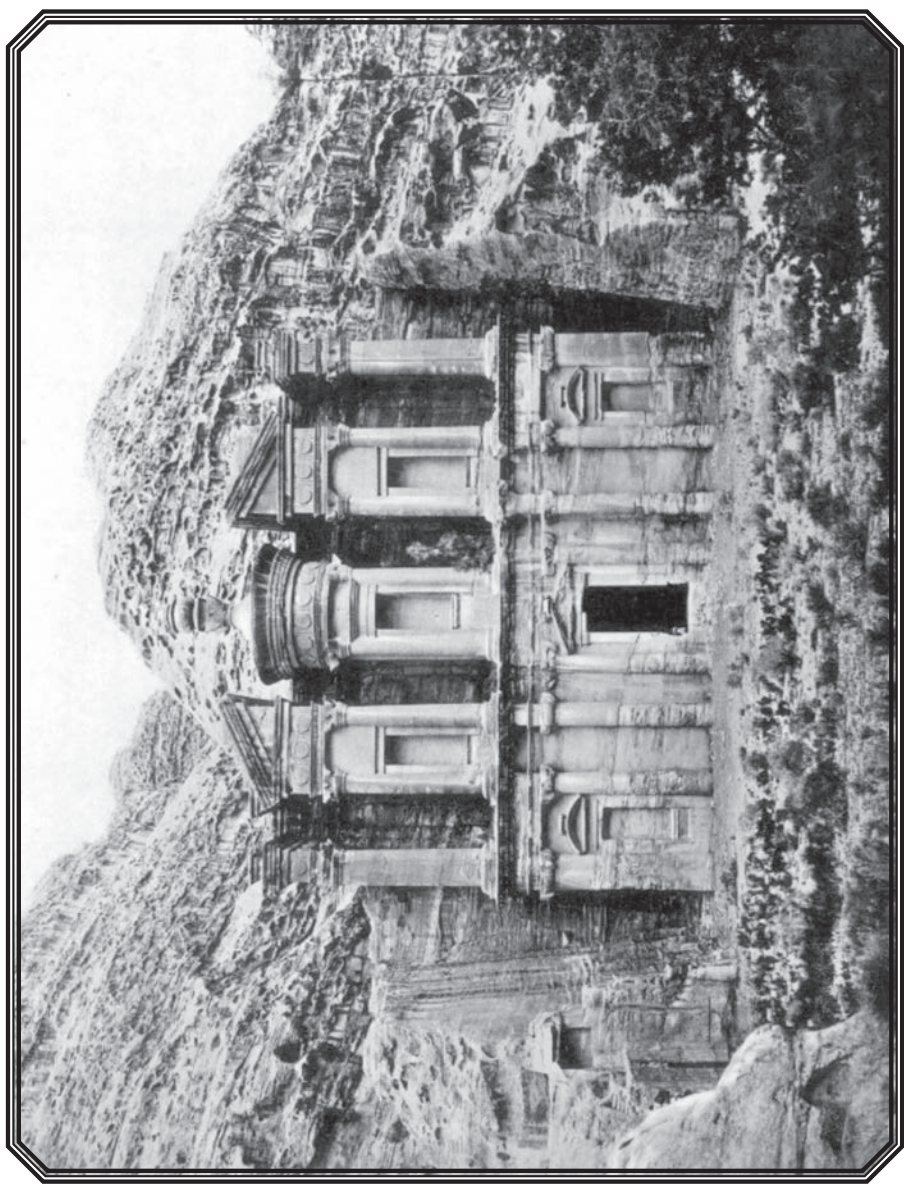
Soldaki büyük cephe Romalılar zamanında Petra'daki asil ailelere ait mezarların ne kadar çok süslemelerden meydana getirilmiş olduğunu göstermektedir. Bunların içerisine süslü sütunlarla çevrilmiş dört kapıdan girilmekte olup, bu kapıların yönleri nöbetleşe alınlıklarla taçlandırılmıştır. Orta kat, on sekiz adet açortay sütunlardan müteşekkil olup, bunun üzerinde birçok süsleme parçaları adeta yığılmış haldedir. En yukarıdaki üçüncü kattan geriye yalnızca yedi adet yarım sütun kalmıştır. Genel görünüşü itibarıyla *El-Hazne*'deki büyük tesiri uyandırmayıp, lüzumundan fazla süslü görünmektedir. Orta kat ile üst kat arasındaki süsleme parçaları, inşaat öğelerinin yanlış kullanıldığı fikrini uyandırmaktadır.

Bu kaya mezarlarının sağ tarafında, *El-Hazne* şeklinde bir ikinci mezarlık daha bulunmaktadır. Söz konusu mezarlar Romalılar zamanından kalma olup, Yunan örneklerinin geç dönemlere kadar ne ölçüde etki ettiğini gözler önüne sermektedir. Söz konusu etki, bir sonraki resmin tasvir etmekte olduğu büyük tapınakta daha açık bir surette görülmektedir.

Resim-7. Petra'da *Elder* Adıyla Bilinen Kayalık Cephe (Larsson'un Çekimi)

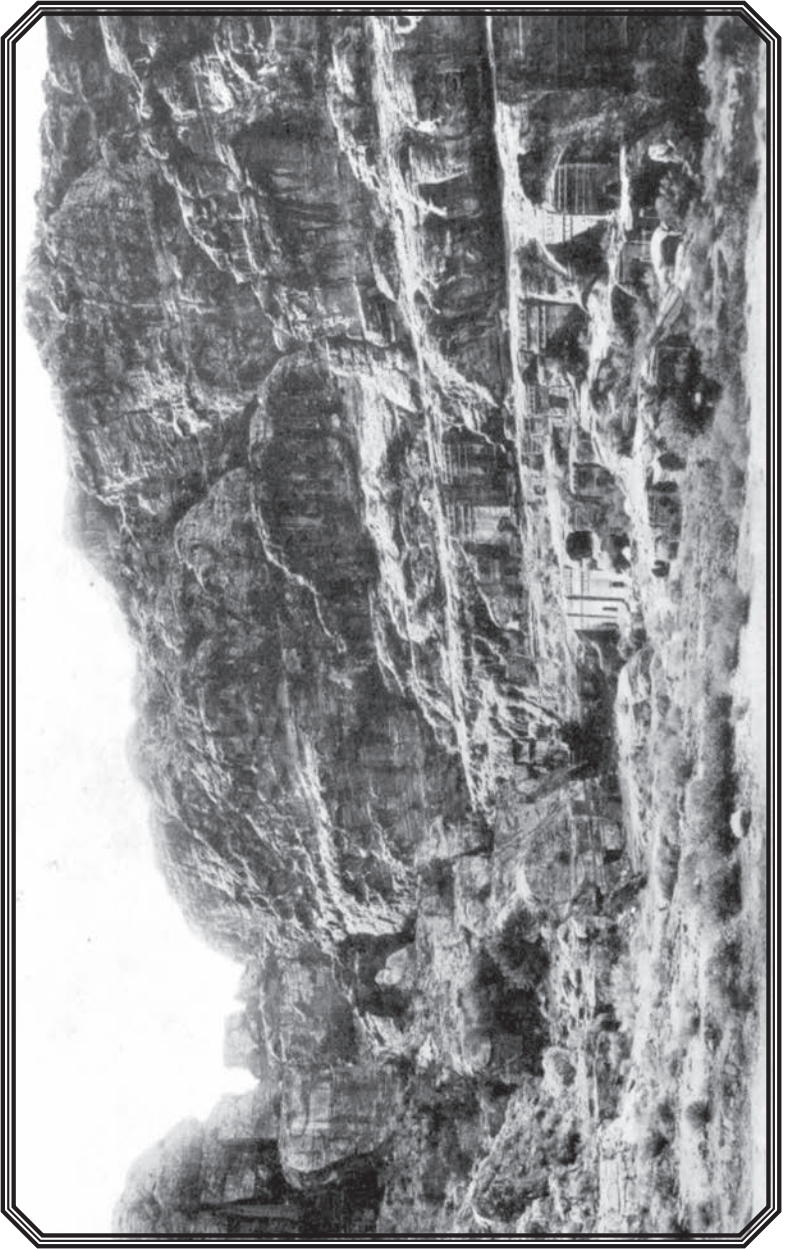
Yüksekliği 42 metre, genişliği ise 45 metre olan ve içerisinde yalnız 11,5 metre ile 12 metre ebadında bir odaya sahip bulunan bu cephe *El-Hazne*'nin geniş ve kaba bir taklidinden ibarettir. Söz konusu cephede artık süs ve zarafet mevcut değildir. Burada taş ustalarının büyük gayretlerini takdir etmek lazımdır. Dolayısıyla bu eser bir mezar değil adeta bir tapınak haline gelmiştir. Çünkü ne içinde ne de etrafında mezar bulunabilmiştir. İç ve arka taraftaki duvarın hücrelerinde bir sunak mevcuttur. Zaten cephe önünde geniş bir meydanın bulunması da burasının oldukça büyük bir cemaatin toplanmasına yaradığını işaret etmektedir.

Resim-8. Petra'da Musa Vadisi'nde Eski Üslupta Kayalık Cepheler

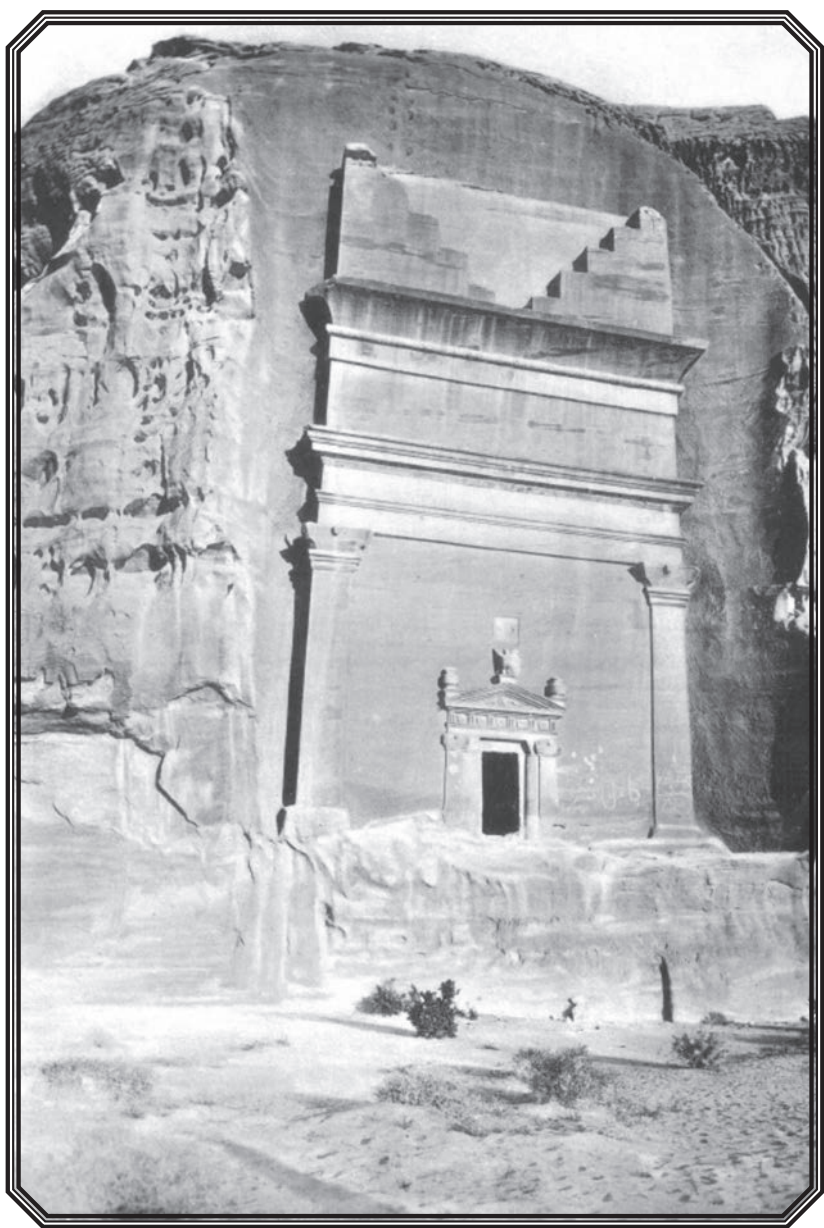
Kayalık cephelerin en eski usule göre süsleme tarzı pek basit olup, Mısır mezarlarının *Pylon* tarzı esas alınmıştır. Bu süsleme, üçleştirilen şekilleri kapsayan bir taksimattan ibarettir. İç mezara yalnız bir kapıdan girilebiliyordu. Söz konusu süsleme tarzı Arabistan'ın iç kısımlarına kadar yayılmıştır.⁵

⁵ Bunun örneği, Resim 11'de *Medain-i Salib*'de Osmanlı pilotu olan Ditmar tarafından fotoğraflanmış şekliyle görülmektedir.

Resim-9. Petra. Musa Vadisi'nde Mezar Cephesi

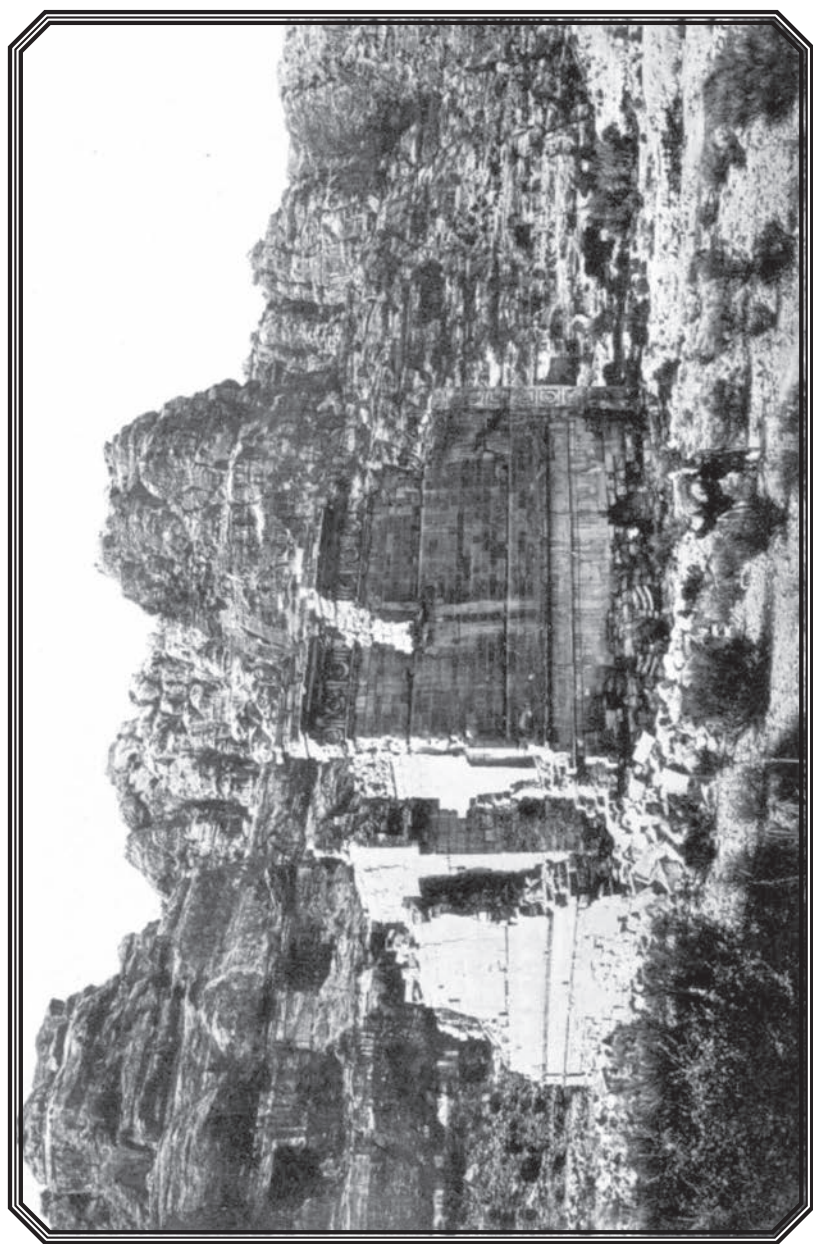
Eski *Pylon* tarzı genel ve açık bir şekilde bu cephede görülmektedir. Gökyüzüne bakan kornişi tamamlayan kordon ile bir de kademeler yapılmış olan üst kısım, Mısır mimari tarzını yansıtmaktadır. Fakat diğer kornişlerle Korint nizamında iki büyük sütun Yunan öğelerinin Petra mimari tarzı üzerindeki etkisini açıkça göstermektedir. Girişi teşkil eden kapı ise, Korint nizamında çifte sütunlarıyla triglifleri ihtiva eden frizi ile küçük alınlığı taçlandırmakta olan deniz perisi ve köşelerini süsleyen kavanoz şekilleriyle artık eski etkilerden büsbütün arınmıştır.

Resim-10. Petra'da Musa Vadisi'nde Firavun Kasrı Adındaki Tapınak

Firavun Kasrı Tapınağı; Petra'nın batı tarafında ve Musa Deresi'nin güney sahilinde yer almakta olup, kuzey yönüne bakmaktadır. Söz konusu tapınak dört sütünü kapsayan bir revak ile donatılmıştır. Burada yüksek bir kapıdan geçilerek geniş bir sofaya girilmekte ve bu sofaya kare şeklinde üç oda açılmaktaydı. Tapınağı kuşatmış olan duvarlardan çatı kornişine kadar bazı kısımlar şu ana kadar saklı kalmış olduğu için söz konusu tapınağı zihnen tamamlamak mümkündür. Dış duvarların alt kısımları mermer sıvadan yapılmış nazik süslemeyle kaplıdır. Bu süsleme, *El-Hazne*'nin cephesine benzer kırılmış alınlıkları ihtiva eden mimari şekliyle tasvir edilmiştir.⁶

⁶ Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. H. Kohl, *Kasrı Firavun*, Leipzig 1910.

Resim-11. Yukarıda: Arabistan'da Medain-i Salih Yakınında Nebatiler Döneminden Kalma Kayalık Mezarlar⁷

Aşağıda: Lut Gölü'nün Masada'daki Kısmı

Yapının ön tarafı, Lut Gölü'nün batı sahilindeki düz arazide oluşan tuzlu su bataklıklarının göstermektedir. Arka tarafı ise bir boğaz ve boğazın sağ yanında tepesi yassı, yamaçları dik bir dağ görülmektedir. Antik dönem yazarlarından Flavius Josephus'un rivayet ettiği gibi, Kudüs'ün tahribinden sonra Yahudilerin, Romalılara karşı inatla müdafaa etmiş oldukları kale, bu dağ üzerinde yer almaktadır. İşte bu müdafaa sebebiyledir ki Roma askerlerinin kumandanı Flavius Silva, kaleleri bir siperle kuşatmaya ve 100 metre yüksekliğinde toprak yığıntılarıyla bir set vücuda getirmeye mecbur kalmıştı.⁸ Romalılar, kuşatma aletleriyle bu seddin üzerinden ilerleyerek kaleye yaklaşabilmiş ve içeriye girebilmişlerdir. Fakat kale ele geçirilmeden önce Yahudiler çoluk çocuklarıyla birlikte toplu halde intihar etmişlerdir. Söz konusu bölge, 1917-1918 yıllarına gelindiğinde tamamen terk edilmiştir. Dolayısıyla o tarihlerde söz konusu kaleyi yalnızca seyyahlar ziyaret etmişlerdir. Bu yükseklikten bakan ziyaretçiler önlerinde sayısız renklerle parıldayan Lut Gölü'nü ve dağlara doğru uzanan engebeli bir zemine sahip oldukça muhteşem bir manzarayı seyredebilmektedirler.

⁷ Bu hususta 8. resime bakılabilir.

⁸ Bu setin kalıntıları, 1917-1918 yılları arasında tamamen yerli yerindeydi.